

მოტივისა და მიზნის სისხლისსამართლებრივი მნიშვნელობა

ირაკლი დვალიძე

ივ.ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის სისხლის სამართლისა და კრიმინოლოგიის კათედრა, ჭავჭავაძის გამზ.№3

ანოტაცია

ქართული სისხლის სამართლის კანონმდებლობით სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის საფუძველი არის დანაშაული. დანაშაულის ერთ-ერთი ელემენტი კი ბრალია, რაც უმართლობის ჩამდენის პერსონალური გაკიცხვაა. ლოგიკურია თუ ვიტყვით, რომ უმართლობის ჩამდენის პერსონალური (სუბიექტური) გაკიცხვა მაშინ შეიძლება, თუ მას თავისუფალი ქცევის შესაძლებლობა გააჩნია.

ვინაიდან დანაშაული ნებელობითი ქცევაა, ამიტომ მოტივისა და მიზნის დადგენას უადრესად დიდი მნიშვნელობა აქვს ქმედების დანაშაულად კლასიფიკაციისათვის.

დანაშაულის მოტივისა და მიზანს შეიძლება ჰქონდეს შემდეგი ფუნქციები:

პირველი, ისინი საშუალებას იძლევიან დანაშაულებრივი ქმედება გავმიჯნოთ არადანაშაულებრივისაგან. მაგ: სისხლის სამართლის კოდექსის 177-ე მუხლით, თუ ნივთი მითვისების მიზნით არაა დაუფლებული, არ გვექნება ქურდობა.

მეორე, მიზანს დიდი მნიშვნელობა აქვს მართლწინააღმდეგობის გამომრიცხველი გარემოებების არსებობისათვის. მაგალითად, სამართლებრივი სიკეთის დაცვის მიზანი აუცილებელი მოგერიების ან უკიდურესი აუცილებლობისას.

მესამე, მოტივი და მიზანი ხშირად საშუალებას იძლევა ობიექტურად მსგავსი დელიქტები გავმიჯნოთ ერთმანეთისაგან.

მეოთხე, მოტივი და მიზანი ზოგჯერ ქმნის დანაშაულის კვალიფიციურ შემადგენლობას.

მეხუთე, მოტივისაგან განსხვავებით, მიზანმა შეიძლება დააფუძნოს დანაშაულის პრივილეგირებული შემადგენლობა.

მექვსე, მოტივი და მიზანი გვეხმარება დავადგინოთ ბრალის სახე.

მეშვიდე, მოტივი და მიზანი აუცილებელია გავითავსოთ სასჯელის დანიშვნისას (სსკ-ის 53-ე მუხლის მე-3 ნაწილი).

მერვე, მოტივისაგან განსხვავებით, დანაშაულში თანამონაწილეობისათვის აუცილებელია ამსრულებელსა და თანამონაწილეს ჰქონდეთ საერთო მიზანი.

მეცხრე, მოტივი და მიზანი საშუალებას იძლევა დავადგინოთ დანაშაულის ჩადენის სტადია.

დაბოლოს, განგრძობადი და არაერთგზისი დანაშაულების, რომლებიც რამოდენიმე ობიექტურად ასე თუ ისე მსგავსი მოქმედებებისაგან შედგება, ერთმანეთისაგან გამიჯვნის უმნიშვნელოვანეს კრიტერიუმს სუბიექტური მომენტი წარმოადგენს. კერძოდ, განგრძობადი დანაშაულის დროს ყოველი მოქმედება ერთიანი მიზნითა და საერთო განზრახვითაა განხორციელებული.

საკვანძო სიტყვები: უმართლობა, არაერთგზისობა, განგრძობადი დანაშაული.

ქართული სისხლის სამართლის კანონმდებლობა სისხლისსმართლებრივ პასუხისმგებლობას აწესებს მხოლოდ და მხოლოდ დანაშაულის ჩადენისათვის. დანაშაულის ერთ-ერთი ელემენტი კი ბრალია, რომელიც სხვა არაფერია თუ არა უმართლობის ჩამდენის პერსონალური გაკიცხვა მისი შერაცხაობის გათვალისწინებით. ამგვარი გაკიცხვა მართოდენ მოსამართლის სუბიექტური თვალსაზრისს კი არ გულისხმობს, არამედ გაკიცხვა კომპლექსური ცნებაა, რომელიც ობიექტური (ე.ი. უმართლობის) და სუბიექტური ნიშნების, აგრეთვე ადამიანის სუბიექტური თვისებებისა და შესაძლებლობების შეფასებას გულისხმობს (მაგალითად, ასაკი, ფსიქიკური შერაცხაობა და სხვა ისეთი გარემოებების არაარსებობა, რომლებიც გამორიცხავენ სხვაგვარად ქცევის შესაძლებლობას). ლოგიკურია თუ ვიტყვით, რომ ბრალეულ მოქმედებაზე საუბარი მხოლოდ მაშინ შეიძლება, როდესაც ადამიანს თავისუფალი ქცევის შესაძლებლობა აქვს. ასეთი ქცევა კი მხოლოდ ნებელობითი მოქმედების დროსაა შესაძლებელი.

ვინაიდან დანაშაული ნებელობითი მოქმედებაა, არ უნდა იყოს შემთხვევითი ის ფაქტი, რომ დანაშაულის ჩადენისას მოტივისა და მიზნის დადგენა ქმედების დანაშაულად სწორი კვალიფიკაციის აუცილებელი წინაპრობაა. ამჯერად აქ არ შეუდგები მოტივისა და მიზნის ფსიქოლოგიური მხარის განხილვას.

სისხლისსმართლებრივ ლიტერატურაში მოტივსა და მიზანს ძირითადად ოთხ ფუნქციას მიაწერენ. [1] ასეთ ფუნქციებად მიუთითებენ: დანაშაულებრივი ქმედების არადანაშაულებრივისაგან გამიჯვნა, დანაშაულების ერთმანეთისაგან გამიჯვნა, დანაშაულის კვალიფიციური შემადგენლობის შექმნა, სასჯელის დამძიმება ან შემსუბუქება. ჩემი აზრით, მოტივსა და მიზანს სხვა ფუნქციებიც გააჩნია, რომლებიც არანაკლებ მნიშვნელოვანია სისხლის სამართლისათვის.

დანაშაულის მოტივსა და მიზანს სისხლის სამართალში შეუძლია შეასრულოს შემდეგი ფუნქციები:

პირველი, ისინი საშუალებას გვაძლევენ გავმიჯნოთ დანაშაულებრივი ქმედება არადანაშაულებრივისაგან. მე-20 საუკუნის დასწყისიდან გერმანულ იურიდიულ ლიტერატურაში დაიწყო მსჯელობა იმის შესახებ, რომ ხშირად ქმედების მატერიალურ მართლწინააღმდეგობას სუბიექტური ელემენტი აფუძნებს. [2] ქართველი კრიმინალისტებიდან თ. წერეთელი ერთ-ერთი პირველი იყო, ვინც ობიექტური მართლწინააღმდეგობის დამფუძნებელ ნიშნად მიზანი დაასახელა.[3] უფრო მოგვიანებით თ. წერეთელი უმართლობის სუბიექტურ ელემენტებს შედარებით დაწვრილებით შეეხო და სუბიექტურ ელემენტებად დაასახელა მიზანი, შეცნობადობა და სხვ.[4] მაგალითად, თუ ნივთი მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრების მიზნით არაა დაუფლებული, ქმედებას ქურდობად ვერ დავაკვალიფიცირებთ; ანდა თუ ფალსიფიკაცია (სსკ-ის 197-ე მუხლი) ანგარებითი მოტივით არაა განხორციელებული, მაშინ ასეთი მოქმედება მოკლებულია დანაშაულებრივ ხასიათს.[5]

მეორე, შეიძლება ისეც მოხდეს, რომ მოქმედების მიზანმა სისხლის სამართლისათვის არათუ ირელევანტურად აქციოს განხორციელებული ქმედება, არამედ მართლზომიერადაც ცნოს. მართლსაწინააღმდეგო ხელყოფის თავიდან აცილება ვერ ჩაითვლება აუცილებელ მოგერიებად თუ სხვა პირობებთან ერთად არ არსებობს

მომგერიებლის თავდაცვის მიზანი. „სამართლით დაცული ინტერესების დაცვის მიზანი არის აუცილებელი მოგერიების კონსტრუქციული ნიშანი, რომელიც მის ძირითად არსსა და შინაარსს განსაზღვრავს.“[6] მიუტევებელ შეცდომას უშვებს იქვე პროფ. ბ. ვოლკოვი, თითქოს სავალდებულო არ იყოს მომგერიებლის მიერ თავდასხმის დანაშაულებრივი (უფრო სწორია მართლსაწინააღმდეგო. შენიშვნა ჩემია.-ი.დ.) ხასიათის გაცნობიერება.[7] თუკი მომგერიებელს ხელყოფის მართლწინააღმდეგობა გაცნობიერებული არა აქვს, მაშინ სამართლებრივი სიკეთის დაცვის არც მიზანი და სურვილი წარმოიშობა. არც ისაა სწორი თითქოს თუ მომგერიებელმა იცის, რომ ფსიქიკურად შეურაცხი ესხმის მას თავს მან კი არ უნდა მოიგერიოს, არამედ უნდა მიმართოს სხვა ზომებს (გაიქცეს, საშველად მოუხმოს სხვას).[8] აუცილებელი მოგერიების უფლების მიცემით კანონდებელი ცდილობს მართლსაწინააღმდეგო ხელყოფისაგან დაიცვას სამართლებრივი სიკეთე და ამისათვის ნებისმიერ სიტუაციაში მოგერიების მართლზომიერების თანაბარ პირობებს აყენებს.

ჩემი აზრით, მართალი არაა პროფ. ბ. ვოლკოვი, როდესაც აკრიტიკებს პროფ. თ. შავგულიძეს და მის საწინააღმდეგოდ აცხადებს, რომ აუცილებელი მოგერიების მართლზომიერებისათვის სავალდებულოა სოციალურ-ეთიკურად დადებითი მოტივის არსებობას.[9] მართალია მოტივი და მიზანი კორელაციური ცნებებია ანუ ყოველ მოტივს შეესაბამება მისთვის დამახასიათებელი ქცევის მიზანი, მაგრამ ეს იმას არ ნიშნავს, რომ ზნეობრივ-სამართლებრივი თვალსაზრისით მოტივი და მისი შესაბამისი მიზანი თანაბარ შეფასებას იმსახურებს. სრულიად შესაძლებელია საზოგადოებრივად დასგმობი მოტივით სამართლებრივად მისაღები მიზანი განხორციელდეს. მაგალითად, ა-მ დაინახა, რომ მის ბიძას ანდერძის წერისას, რომლითაც მას ბიძის ქონება ერგებოდა, თავს დაესხა მანიაკი. ა-მ მანიაკი იმიტომ მოიგერია, რომ ანდერძის შედგენის გარეშე მას ქონება არ დარჩებოდა. მოცემული ფაბულის მიხედვით ა-ს მოქმედების მოტივი ანგარებითია, მაგრამ მიზანი სიცოცხლის დაცვაა, რის გამოც ჩვენ არ შეგვიძლია ა-ს მოქმედება აუცილებელ მოგერიებად არ ჩავთვალოთ.

სამართლებრივი სიკეთის დაცვის მიზანი მართლზომიერების ერთ-ერთი პირობად გვევლინება უკიდურესი აუცილებლობის დროს.[10] ასევე, დამნაშავის შეპყრობა მხოლოდ მაშინ გამორიცხავს ქმედების მართლწინააღმდეგობას, როდესაც შემპყრობის მიზანი იყო დამნაშავის ხელისუფლების ორგანოში წარდგენა.[11] პროფ. ბ. ვოლკოვიც აღიარებს, რომ დამნაშავის შეპყრობის მართლზომიერებისათვის აუცილებელია ყურადღება მიექცეს ამ უფლების განმხორციელებლის ქმედების მიზნობრივ შინაარსს.[12] კანონმდებელი პირდაპირ ასახელებს მართლზომიერი რისკის მართლზომიერების ერთ-ერთ პირობად საზოგადოებრივად სასარგებლო მიზნის მიღწევას.

აუცილებელი მოგერიების ფარგლებისა და დამნაშავის შეპყრობისათვის აუცილებელი ზომის გადაცილების სწორად განსაზღვრისათვის მნიშვნელოვან როლს ასრულებს ფარგლების ან ზომის გადამცილებლის მოტივის დადგენა, რამეთუ შესაძლებელია მოტივზე დაკვირვებით იგი სრულიად გათავისუფლდეს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან ბრალის არ არსებობის გამო. მაგალითად, შიშის, დაბნეულობის, მღელვარების მაღალი ხარისხი, რამაც შეიძლება შეურაცხ მდგომარეობაში ჩააგდოს ადამიანი.

მესამე, მოტივი და მიზანი, რომელიც დანაშაულის შემადგენლობაში აუცილებელი ნიშნის სახითაა შეტანილი დანაშაულების ერთმანეთისაგან გამიჯვნის საშუალებას იძლევა.[13] მართებულად მიუთითებს ო. გამყრელიძე, რომ უმართლობა მხოლოდ

ობიექტური ნიშნებისაგან არ შედგება და ისეთი სუბიექტური ნიშანი, როგორცაა მიზანი საშუალებას გვაძლევს ერთმანეთისაგან გავმიჯნოთ ობიექტურად მსგავსი დელიქტები... სწორედ მიზანი მიუთითებს იმაზე, რომ ობიექტურად მსგავსი ქმედებები სხვადასხვა ობიექტებს ხელყოფენ. ამიტომ ზოგიერთი სუბიექტური ნიშანი მთლიანად არ მიეკუთვნება ბრალს.[14] მაგალითად, თუ საქართველოს დასუსტების მიზნითაა განადგურებული საწარმო, გვექნება საბოტაჟის შემადგენლობით გათვალისწინებული ქმედება (სსკ-ის 318-ე მუხლის მე-2 ნაწილი), ხოლო ასეთი მიზნის გარეშე ნივთის განადგურება (სსკ-ის 187-ე მუხლი); ხულიგნური ქვენა გრძნობით ჯანმრთელობის მსუბუქი დაზიანება დაკვალიფიცირდება სსკ-ის 239-ე მუხლით (ხულიგნობა) და არა სსკ-ის 120-ე მუხლით (ჯანმრთელობის განზრახ მსუბუქი დაზიანება).

მეოთხე, მოტივმა და მიზანმა შეიძლება შექმნას კვალიფიციური შემადგენლობა. მაგალითად, მკვლელობა ჩადენილი ანგარებით (სსკ-ის 109-ე მუხლის “ი” პუნქტი) ან სხვა დანაშაულის დაფარვის მიზნით (სსკ-ის 109-ე მუხლის “ლ” პუნქტი). ასეთ შემთხვევებში მოტივი ყოველთვის ბრალის ნიშნად გვევლინება ანუ უმართლობა სიმძიმის თვალსაზრისით იგივე რჩება, ხოლო ბრალის ხარისხი მძიმდება. რაც შეეხება მიზანს, იგი ყოველთვის უმართლობის ნიშანია და შესაბამისად მის ხარისხზე ახდენს გავლენას.

მეხუთე, სისხლის სამართლის კანონმდებლობაზე დაკვირვებით უნდა ითქვას, რომ მოტივისაგან განსხვავებით მიზანს უნდა მივაწეროთ პრივილეგირებული შემადგენლობის შექმნის შესაძლებლობა. მაგალითად, სსკ-ის 110-ე მუხლით (მკვლელობა მსხვერპლის თხოვნით) ქმედების კვალიფიკაციისათვის, სხვა პირობებთან ერთად, აუცილებელია დამნაშავეს ჰქონდეს მომაკვდავის ძლიერი ფიზიკური ტკივილისაგან გათავისუფლების მიზანი.

მეექვსე, მოტივი და მიზანი საშუალებას იძლევა სხვა პირობებთან ერთად დავადგინოთ ბრალის სახე. „მოტივი და მიზანი, - წერს ბ. ვოლკოვი, - არამარტო საშუალებას იძლევა დავახასიათოდ დამნაშავეს ფსიქიკური მდგომარეობა დანაშაულის ჩადენისას, გამოვავლინოთ მართლსაწინააღმდეგო ქცევის მიზეზები, არამედ მართებულად განვსაზღვროთ ბრალის ფორმა, დამნაშავეს საზოგადოებრივი საშიშროების ხარისხი.“[15]

მეშვიდე, მოტივი და მიზანი, რომელიც არაა შეტანილი კონკრეტული დანაშაულის შემადგენლობაში, შეიძლება მოგვევლინოს სასჯელის შემამსუბუქებელ ან დამამძიმებელ გარემოებად. შემთხვევითი არ უნდა იყოს, რომ კანონმდებელი სასჯელის დანიშვნის ზოგადი საწყისებით, კერძოდ, სსკ-ის 53-ე მუხლის მე-3 ნაწილით, სასამართლოს პირველ რიგში ავალდებულებს სასჯელის დანიშვნისას გაითვალისწინოს დანაშაულის მოტივი და მიზანი. ასეთი მოთხოვნა ლოგიკურიცაა, რამეთუ ქმედების დანაშაულად სწორი კვალიფიკაცია და სასჯელის მიზნების განხორციელება ჩადენილი ქმედების მიზეზის ანუ ფსიქოლოგიური მხარის ახსნის გარეშე შეუძლებელია. ამის საშუალებას კი ქცევის მოტივი და მიზანი იძლევა.

მერვე, დანაშაულში თანამონაწილეობისათვის მოტივისაგან განსხვავებით აუცილებელია ამსრულებელსა და თანამონაწილეებს საერთო მიზანი აერთიანებდეთ. დანაშაულში თანამონაწილეობის შესახებ მრავალი აზრი გამოითქვა ქართულ და უცხოენოვან იურიდიულ ლიტერატურაში, თუმცა ნაკლებად დასაბუთებულია იმ მეცნიერთა მოსაზრება, ვინც თანამონაწილეთა გამაერთიანებულ სუბიექტურ ნიშნად მიზანს არ ასახელებს. მაგალითად, ნ. ტაგანცევმა ასეთ ნიშნად გამიზვნა (Намерение) დაასახელა,[16] მაგრამ საბოლოოდ თავის შეხედლებას დასრულებული სახე ვერ მისცა.

ნ.ტაგანცევის მიერ თანამონაწილეთა ქმედებების გამაერთიანებელ სუბიექტურ ნიშნად **გამიზვნის** დასახელება ფრიად საყურადღებოა. თუმცა ავტორი აღარ იძლევა გამიზვნის მნიშვნელობის დასაბუთებას. მისთვის “ნათელი უნდა ყოფილიყო, რომ გამიზვნა პირდაპირი განზრახვის უმაღლესი ფორმაა და ევენტუალურ განზრახვას ვერ ეგუება. ამიტომ მისი ნააზრევი აშკარად წინააღმდეგობრივია, რადგან ნ. ტაგანცევი, ერთი მხრივ, თანამონაწილეთა საერთო ნიშნად მიიჩნევდა გამიზვნას, ხოლო, მეორე მხრივ, თანამონაწილეობას (წამქეზებლობას) შესაძლებლად თვლიდა ევენტუალური განზრახვითაც. გამიზვნა და ევენტუალური განზრახვა ურთიერთგამომრიცხავი ცნებებია.” [17]

რუს და ქართველ კრიმინალისტთა შორის პროფ. ო. გამყრელიძე პირველი იყო, ვინც ლიმიტირებული აქსცესურობა აღიარა. ეს რაც იმას ნიშნავს, რომ თანამონაწილეთა პასუხისმგებლობისათვის საკმარისია ერთიანი უმართლობის და არა ერთიანი დანაშაულის განხორციელება. საკითხის სიღრმისეული კვლევის შემდეგ იგი მიდის დასკვნამდე, რომ “თანამონაწილეობისათვის დამახასიათებელია ერთიანი უმართლობის განხორციელება ყველა თანამონაწილის მიერ, რაც შეუძლებელია იმ შემთხვევაში, როცა მათ ობიექტურ მომენტთან (მიზეზობრიობა) ერთად, სუბიექტური ელემენტიც არა აქვთ საერთო. უმართლობის სუბიექტური ელემენტი, რომელიც საერთო უნდა იყოს ყველა თანამონაწილისათვის, არის მიზანი. მიზანი კი ობიექტურ მნიშვნელობას იძენს მხოლოდ მაშინ, როცა დელიქტი ჩადენილია პირდაპირი განზრახვით. მაშასადამე, უნდა დავასკვნათ, რომ ჩვენი თვალსაზრისის მიხედვით თანამონაწილეობა შესაძლებელია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როცა დანაშაულის ყველა მონაწილე მოქმედებს პირდაპირი განზრახვით.”[18]

ახლა უნდა გავარკვიოთ ისეთი მოტივებისა და მიზნების თავისებურება, რომლებიც თანამონაწილეთა პასუხისმგებლობას ან ამძიმებს ან ამსუბუქებს.

თავიდანვე უნდა აღინიშნოს, რომ ამ კუთხით საბჭოურ და ახლანდელ რუსულ სისხლისსამართლებრივ ნაშრომებში რაიმე საგულისხმო წინადადებებს ვერ ვხვდებით. ჩემი ღრმა რწმენით ეს ბრალისა და სისხლისსამართლებრივი უმართლობის ბუნების შეუსწავლევლობით უნდა იყოს განპირობებული. მისასალმებელია, რომ ქართულ იურიდიულ აზროვნებაში ამ საკითხებზე არსებობს ღრმა მეცნიერული ნაშრომები, რომელთა ავტორები კვლავ განაგრძობენ ამ მხრივ მეცნიერულ კვლევას (მაგ: ო. გამყრელიძე, ლ.-გ. კუტალია).

ამ საკითხის სწორად გადაჭრისათვის აუცილებელია დანაშაულის შემადგენლობის ნიშნები დავყოთ სუბიექტურ და ობიექტურ ნიშნებად. ანალოგიურ აზრს გამოთქვამს პროფ. ო. გამყრელიძე. იგი ამ ნიშნებს მათი წარმოშობის ხასიათის მიხედვით აჯგუფებს და უწოდებს პერსონალურ და არაპერსონალურ (ობიექტურ) ნიშნებს. პერსონალურ ნიშნებში შედის ბრალისა და სუბიექტისათვის დამახასიათებელი ნიშნები, ხოლო ობიექტური ხასიათისაა უმართლობისათვის დამახასიათებელი ნიშნები.[19]

თანამონაწილეთათვის ბრალისა და უმართლობის დამახასიათებელი ნიშნების შერაცხვის ზოგადი დებულებები გათვალისწინებულია სსკ-ის 25-ე მუხლის მე-4 და მე-5 ნაწილებით. სამართალგამოყენებითი საქმიანობისათვის საკმაოდ დიდი მნიშვნელობა აქვს ზუსტად განისაზღვროს, თუ როგორი ბუნებისაა მოტივი და მიზანი, ანუ უნდა გაირკვეს, თუ რომელია უმართლობის და რომელი ბრალის ნიშანი.

სსკ-ის 25-ე მუხლის მე-4 ნაწილის თანახმად, “როცა ამსრულებლის ან თანამონაწილის მხარეს არის ისეთი ნიშანი, რომელიც ახასიათებს

მართლსაწინააღმდეგო ქმედებას, მაშინ ეს ნიშანი შეერაცხება სხვა ამსრულებელს ან თანამონაწილეს, რომლის მხარესაც ეს არსებობდა, თუ მას ეს ნიშანი შეცნობილი ჰქონდა.” აქ იგულისხმება ისეთი ნიშნები, რომლებიც უმართლობის სიმძიმეზე ახდენს გავლენას. ასეთია, მაგალითად, ორსული ქალის ან არასრულწლოვნის წინასწარი შეცნობადობა, სხვა დანაშაულის დაფარვის ან მისი ჩადენის გაადვილების მიზანი, მსხვერპლის სხეულის ორგანოს, ორგანოს ნაწილის ან ქსოვილის გადანერგვის ან სხვაგვარად გამოყენების მიზანი და ა.შ. რადგან ამგვარი ნიშნები ობიექტური ხასიათისაა, კანონმდებელი საკმარისად თვლის მათ შეცნობას.

ცხოვრებაში შეიძლება ისეც მოხდეს, რომ ერთი დანაშაულის ჩადენის მიზანი სხვა დანაშაულის განხორციელების მიზნის საშუალებად გადაიქცეს. ეს ისეთი შემთხვევაა, როდესაც კაუზალურად მსგავსი ტიპის უმართლობები, მიზნის ზეგავლენით სულ სხვა ტიპის უმართლობებად მოგვევლინება, რადგან მიზანი ყოველთვის ობიექტური ბუნებისაა იმისდა მიუხედავად ამის შესახებ კანონმდებელი პირდაპირ მიუთითებს თუ არა. ამიტომ, ვფიქრობ, რომ შეცნობილი მიზანი არა მხოლოდ მაშინ შეერაცხება ამსრულებელს ან თანამონაწილეს, როდესაც მიზანი უმართლობას ამძიმებს (მაგალითად, მკვლელობისას სხვა დანაშაულის დაფარვის ან მისი ჩადენის გაადვილების მიზანი), არამედ მაშინაც, როდესაც იურიდიულად მნიშვნელოვანი საბოლოო მიზანი ისეთ უმართლობას აფუძნებს, რომლის განხორციელებაც ან ამსრულებლის ან ერთ-ერთი თანამონაწილის მიზნისთვის სრულიად არაა სავალდებულო. მაგალითად, თუ ა-ს სურს ადამიანის მძევლად ხელში ჩაგდება ტერორისტული მიზნით, ხოლო ბ. მას ბინას აძლევს არა ტერორისტული მიზნით, არამედ იმიტომ, რომ შური იძიოს მძევლად აყვანილზე და თუკი ბ-ს გაცნობიერებული ჰქონდა ეს მიზანი იგი სსკ-ის 329-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის (მძევლად ხელში ჩაგდება ტერორისტული მიზნით) დამხმარე იქნება.

მიზანს უმართლობის ნიშნად მიიჩნევს პროფ. ო. გამყრელიძეც: - “შესაძლებელია ისეთი შემთხვევა, როცა სხვისი მოკვლის მიზანი აქვს მხოლოდ ამსრულებელს, დამხმარეს ეს მიზანი არა აქვს, მაგრამ ანგარიშს უწევს ამსრულებელს და აძლევს იარაღს; ქურდობის დროს სხვისი ნივთის მითვისების მიზანი აქვს ამსრულებელს, მაგრამ ეს მიზანი არა აქვს თანამსრულებელს ან თანამონაწილეს (წამქეზებელი, დამხმარე, ორგანიზატორი). ასეთ დროს თანამსრულებელი და თანამონაწილეც პასუხს აგებენ განზრახ მკვლელობის ან ქურდობის უმართლობის ჩადენისათვის, თუ მათ იცოდნენ, რომ ამსრულებელი მოქმედებს ხსენებული უმართლობის ჩადენის მიზნით.”[20]

თუ დანაშაულის შემადგენლობის ნიშნები პერსონალური ხასიათისაა, მაშინ ამსრულებლის ან თანამონაწილის მიერ მათი შეცნობა კვალიფიკაციაზე გავლენას ვერ მოახდენს. სწორედ ასე უნდა გავიგოთ სსკ-ის 25-ე მუხლის მე-5 ნაწილი, სადაც ვკითხულობთ: “პერსონალური ნიშანი, რომელიც ბრალისთვის ანდა ერთ-ერთი ამსრულებლის ან თანამონაწილის პიროვნებისათვის არის დამახასიათებელი, შეერაცხება იმ ამსრულებელს ან თანამონაწილეს, რომელსაც იგი ახასიათებს.” ბრალისთვის დამახასიათებელ ნიშნად უნდა მივიჩნიოთ მოტივი, ემოცია (მაგალითად, აფექტი). პიროვნებისათვის დამახასიათებელი ნიშანი შეიძლება იყოს, მაგალითად, არაერთგზისობა, რეციდივი. მაგალითად, თუ ა-მ იცის, რომ გ-ს ეხმარება ანგარებით მკვლელობაში და ა-ს არა ამოძრავებს ანგარება, მას მაინც არ შეერაცხება ანგარება.

ანალოგიური მოსაზრება გამოთქმული აქვს პროფ. ო. გამყრელიძეს: - “ვინაიდან ანგარება არ არის განზრახი მკვლელობის უმართლობის დამაფუძნებელი ნიშანი, ის

ამსრულებლიდან თანამონაწილეზე ვერ გადავა და ვერ დაამძიმებს მის პასუხისმგებლობას. ანგარება პერსონალურად ამსრულებელს ახასიათებს და მხოლოდ მისი ბრალის ხარისხზე იმოქმედებს, ამსრულებლის ბრალის ხარისხს დაამძიმებს.”[21]

ქართულ სისხლისსამართლებრივ ლიტერატურაში ამ საკითხის სხვაგვარი გადაწყვეტაც გვხვდება, რომლის თანახმადაც, ამსრულებლის ან თანამონაწილისათვის ანგარებითი მოტივის შერაცხვისათვის მთავარია ასე თუ ისე მისი შეგნების მომენტი.[22] ამგვარი პოზიცია ჩვენთვის მიუღებელია, რადგან მოტივი პერსონალური ხასიათის ანუ ბრალის ხარისხის განმსაზღვრელი ნიშანია და როდესაც იგი სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის შემამსუბუქებელ ან დამამძიმებელ გარემოებადაა გათვალისწინებული, მაშინ მისი შერაცხვა იმ ამსრულებლის ან თანამონაწილისათვის, ვისთვისაც აღნიშნული მოტივი არ იყო მოტივაციის ერთ-ერთი ფაქტორი, ყოვლად გაუმართლებელია.

არსებითად იცვლება სიტუაცია თუ მოტივი კანონმდებლის მიერ გათვალისწინებულია როგორც უმართლობის დამაფუძნებელი აუცილებელი ელემენტი. მაგალითად, სსკ-ის 174-ე მუხლი ითვალისწინებს პასუხისმგებლობას ბავშვის შეცვლისათვის, რომელიც ჩადენილია ანგარებით ან სხვა ქვენა გრძნობით. ამ დანაშაულში თანამონაწილეობისათვის სავალდებულო არაა ამსრულებელსაც და თანამონაწილებსაც ამოდრავებდეთ ანგარება ან სხვა ქვენა გრძნობა, რადგან აღნიშნული მოტივები აქ ობიექტური ბუნებისაა. გადაწყვეტი მნიშვნელობა აქ ამგვარ მოტივთა შეცნობადობას ენიჭება. თუ კი ამ დროს თანამსრულებელი ან თანამონაწილე, მაგალითად, ალტრუისტული ან სხვა სოციალურად საქებარი მოტივით მოქმედებს (ვთქვათ, ამ დანაშაულის თანამსრულებელმა ან თანამონაწილემ იცის, რომ ბავშვის მშობლები ალკოჰოლიკები არიან, პარაზიტულ ცხოვრებას ეწევიან და მათი ბავშვის შეცვლა და მისი გადაცემა სახელოვანი ოჯახისათვის მისივე მომავლისთვის უკეთესი იქნება), კვალიფიკაცია მაინც უცვლელი დარჩება და ეს მომენტი ბრალზე იმოქმედებს ხარისხობრივად.

მეცხრე, მოტივი და მიზანი საშუალებას იძლევა სწორად განვსაზღვროთ თუ როდის ითვლება დანაშაულის მიერ განხორციელებული ქმედება დამთავრებულ დანაშაულად ან დანაშაულის რომელ სტადიაზეა შეჩერებული მისი დანაშაულებრივი ქმედება ანდა ხომ არ ჰქონდა ადგილი დანაშაულზე ნებაყოფლობით ხელის აღებას. თუ, მაგალითად, ადამიანმა ტყვიის გასროლით ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება მიიღო, მხოლოდ ობიექტურად დამდგარი შედეგი საშუალებას არ მოგვცემს გავსაზღვროთ თუ რა ტიპის უმართლობას აქვს ადგილი: - ჯანმრთელობის დაზიანების თუ მკვლელობის უმართლობას. ამ საკითხის გადასჭრელად აუცილებელია დადგინდეს დანაშაულის მოქმედების მიზანი.[23]

შეწყვეტილი დანაშაულებრივი საქმიანობა უნდა შეფასდეს თუ არა დანაშაულზე ნებაყოფლობით ხელის აღებად, უპირველს ყოვლისა, უნდა მოხდეს მოქმედების მოტივის ანალიზი. “დანაშაულზე ნებაყოფლობით ხელის აღების მოტივი შეიძლება სხვადასხვა იყოს. მაგალითად, დაზარალებულის სიბრალული, კანონის შიში, ღვთის შიში, დაზარალებულისადმი სიმპათიით განწყობა და ა.შ... აქ მთავარია ერთი მომენტი: მიზნის მიღწევაზე უარის თქმის მოტივის ჩამოყალიბებისას პირს შეცნობილი უნდა ჰქონდეს, რომ მას აქვს ობიექტური შესაძლებლობა ბოლომდე მიიყვანოს დანაშაული.”[24] აქვე შეიძლება ითქვას, რომ დანაშაულზე ნებაყოფლობით ხელის აღების მოტივი ხშირად მეტყველებს პიროვნების სოციალურ საშიშროების არსებობა-არარსებობაზე. “მაგალითად, თუ პირი დანაშაულზე ნებაყოფლობით ხელს აიღებს იმ

მოსაზრებით, რომ დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში მას მთელი სიცოცხლე შეაწუხებს ჩადენილი ცოდვა ღვთის წინაშე, მაშინ იგი აღარ არის საზოგადოებისათვის საშიში, ხოლო თუ დანაშაულზე ხელის აღების მოტივი იქნება სასჯელის შიში, მაშინ პირი კვლავ რჩება საზოგადოებისათვის საშიშ პირად.”[25]

და ბოლოს, განგრძობადი და არაერთგზისი დანაშაულების, რომლებიც რამოდენიმე ობიექტურად ასე თუ ისე მსგავსი მოქმედებისაგან შედგება, ერთმანეთისაგან გამიჯვნის უმნიშვნელოვანეს კრიტერიუმს სუბიექტური მომენტი წარმოადგენს. კერძოდ, განგრძობადი დანაშაულისას ყოველი ქმედება ერთიანი მიზნითა და საერთო განზრახვითაა განხორციელებული, ხოლო დანაშაულის არაერთგზისობისას ყოველ ცალკეულ ქმედება დამნაშავის ახლად წარმოშობილი განზრახვითა და მიზნით ხორციელდება, ანუ რაოდენობრივი თვალსაზრისით სრული ტოლფასოვნება არსებობს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. 1) Рарог А.И. Субъективная сторона и квалификация преступлений. М., 2001, с. 72-73; 2) Уголовное право. Общая часть, Изд. «Норма», авт. кол., М., 2001, с.207-208; 3) Курс уголовного права. Учебник для вузов. В пяти томах. Под редакцией проф. Н. Ф. Кузнецовой, доц. И.М. Тяжковой. Том 1, общая часть, учение о преступлении. Изд. «Зерцало-М», М., с.345-350; 4) Наумов А.В. Уголовное право. Общая часть, изд. «Бек», М., с.230-232; 5) სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი. ავტ. კოლექტივი, თბ. უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2004, გვ. 138 და სხვ.
2. გამყრელიძე ო. სისხლისსამართლებრივი უმართლობის პრობლემა და თანამონაწილეობის დასჯადობის საფუძველი. გამომ. “მეცნიერება”, თბ., 1989, გვ. 141-142.
3. Церетели Т.В. Причинная связь в уголовном праве. Гос. изд. «Юридической литературы», изд. второе, исправленное и дополненное, М., 1963, с. 196-197.
4. Церетели Т.В. Оснавание уголовной ответственности и понятие преступления, «Правоведение», 1980, №8, с. 85.
5. 1) სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი, წიგნი I, ავტ. კოლექტივი, რედ. პროფ. გ. ტყემელიაძე, გამომ. “მერიდიანი,” თბ., 2005, გვ. 353; 2) წულაია ზ., სისხლის სამართალი, კერძო ნაწილი, მეორე ტომი, გამომ. “ინტელექტი,” თბ., 2001, გვ.199-200.
6. Волков Б.С. Мотивы преступлений (Уголовно-правовое, социально-психологическое исследование). Изд. Казанского университета, 1982, с. 89.
7. Волков Б.С. Мотивы преступлений (Уголовно-правовое, социально-психологическое исследование). Изд. Казанского университета, 1982, с. 90.
8. Волков Б.С. Мотивы преступлений (Уголовно-правовое, социально-психологическое исследование). Изд. Казанского университета, 1982, с. 90.
9. Волков Б.С. Мотивы преступлений (Уголовно-правовое, социально-психологическое исследование). Изд. Казанского университета, 1982, с. 94.
10. დაწვ. იხ: ედიშერ ფუტყარაძე. უკიდურესი აუცილებლობა ქართულ და გერმანულ სისხლის სამართალში. (სადისერტაციო ნაშრომი იურიდიულ მეცნიერებათა კანდიდატის ხარისხის მოსაპოვებლად), თბ., 2003, გვ. 55.

11. შავგულიძე თ., სუგულაძე ლ. საზოგადოებრივი საშიშროების გამომრიცხველი გარემოებანი სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში, თბ., 1988, გვ. 173.
12. Волков Б.С. Мотивы преступлений (Уголовно-правовое, социально-психологическое исследование). Изд. Казанского университета, 1982, с. 96.
13. Волков Б.С. Мотивы преступлений (Уголовно-правовое, социально-психологическое исследование). Изд. Казанского университета, 1982, с.82-83
14. Актуальные вопросы современного уголовного права, криминологии и уголовного процесса. (второй советско-западногерманский коллоквиум), изд. «Мецниереба», Тб., 1986, с. 120-121.
15. Волков Б.С. Проблема воли и уголовная ответственность. Изд. Казанского университета, 1965, с. 54.
16. Таганцев Н. С., Русское уголовное право, часть общая, том I, (полное переиздание), изд. «Автограф», Тула, 2001, с. 577.
17. ნ. ტაგანცევზე ადრე, ჯერ კიდევ XIX საუკუნის შუა წლებში გამიზვნის ცნებას თანამონაწილეობისათვის იყენებდა რუსი კრიმინალისტი ა. ჟირიაევი. ციტ: ო. გამყრელიძის მიხ: სისხლისსამართლებრივი უმართლობის პრობლემა და თანამონაწილეობის დასჯადობის საფუძველი. გამომ. “მეცნიერება”, თბ., 1989, გვ. 114 (Ковалиов М.И. Соучастие в преступлении, ч. первая, Свердловск, 1960, с. 269).
18. გამყრელიძე ო. სისხლისსამართლებრივი უმართლობის პრობლემა და თანამონაწილეობის დასჯადობის საფუძველი. გამომ. “მეცნიერება”, თბ., 1989, გვ. 173-174.
19. გამყრელიძე ო. დანაშაულის შუალობითი ამსრულებლობა და თანამსრულებლობა. გამომ. “მეცნიერება,” თბ. 1974, გვ. 168.
20. გამყრელიძე ო. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის განმარტება. ზოგადი ნაწილი, პირველი წიგნი, საქ. იუსტიციის სამინისტროს “საქართველოს კანონთა წიგნისა და საქართველოს საკანონმდებლო მაცნეს” რედაქცია, თბ., გვ. 202.
21. გამყრელიძე ო. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის განმარტება. ზოგადი ნაწილი, პირველი წიგნი, საქ. იუსტიციის სამინისტროს “საქართველოს კანონთა წიგნისა და საქართველოს საკანონმდებლო მაცნეს” რედაქცია, თბ., გვ. 202.
22. სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი. ავტორთა კოლექტივი, თბ. უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბ., 2004, გვ. 226.
23. სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი. ავტ. კოლექტივი, (თავი XI, ი. დვალიძე), თბ. უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2004, გვ. 157-158
24. დვალიძე ი. დანაშაულზე ნებაყოფლობით ხელის აღება. ჟურნალი “ალმანახი,” 119, 2004 წლის თებერვლის გამოშვება, გვ. 21.
25. დვალიძე ი. დანაშაულზე ნებაყოფლობით ხელის აღება. ჟურნალი “ალმანახი,” 119, 2004 წლის თებერვლის გამოშვება, გვ. 20-21.

Article received: 2005-07-22